

Handlingsprogram för lätt språk 2024-2026



Bilder: Elena Chebannaya

Handlingsprogram för lätt språk 2024–2026

Avsikten med det här handlingsprogrammet är att ge en riktning för arbetet kring lätt språk i Finland under de kommande åren. Handlingsprogrammet gäller både lätt finska och lätt svenska.

Lätt språk definieras i Finland som en språkform som är enklare än allmänspråk både vad gäller ordförråd, uppbyggnad och innehåll. Lätt språk riktar sig till personer som har svårt att läsa och/eller förstå allmänspråk. I lätt språk ingår även att utformningen ska vara enkel och stöda det lätta språket.

Handlingsprogrammet är uppdelat i fem huvudmål:

- 1) Det bör göras en utredning om ställningen för lätt språk i finsk lagstiftning
- 2) Arbetet med lätt språk bör garanteras tillräckliga resurser
- 3) Lätt språk bör bli en del av samhällets offentliga kommunikation
- 4) Sakkunskapen om lätt språk bör stärkas i Finland
- 5) Utgivningen av olika former av material på lätt språk bör främjas och utökas

Målen i handlingsprogrammet baserar sig på FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I enlighet med den har Finland förbundit sig att främja användningen av lätt språk som en form av tillgänglig kommunikation.

Handlingsprogrammet ska förverkligas av alla aktörer som är representerade i den nationella delegationen för lätt språk (Selkokielen neuvottelukunta) och av övriga myndigheter inom staten, välfärdsområdena och kommunerna samt organisationer och företag som kommunicerar eller borde kommunicera på lätt språk. I samband med varje mål finns exempel på aktörer som kan anses vara centrala för att det målet ska förverkligas.

VISION FÖR LÄTT SPRÅK

Varje människa har rätt till begriplig information

- Rätten att få information och tjänster på lätt språk är tryggad med hjälp av lagstiftning.
- Forskning om och undervisning i lätt språk har blivit en etablerad del av utbildningen inom olika branscher.
- De centrala aktörerna inom lätt språk samt myndigheter och andra aktörer som kommunicerar på lätt språk har tillräckliga resurser och tillräckligt kunnande för kommunikation på lätt språk.

1. Programmets fem huvudmål

1.1 Det bör göras en utredning om ställningen för lätt språk i finsk lagstiftning

Lätt språk bör fås med i finsk lagstiftning för att användningen av lätt språk ska öka och etableras i Finland. Det är också viktigt att det finns tillräckligt med sakkunniga i lätt språk i Finland och att myndigheter och andra instanser har resurser att uppfylla det som står i lagen.

Ett första steg mot att förbättra ställningen för lätt språk i finsk lagstiftning är att göra en utredning.

I utredningen kunde man granska till exempel följande saker:

- Vad är situationen gällande användningen av lätt språk i Finland just nu?
- Var behövs en ökning av sakkunskap och resurser och hur ska sakkunskapen och resurserna riktas?
- I vilken lag skulle ett omnämnande om lätt språk passa bäst?

Centrala aktörer för att det här målet ska kunna förverkligas är till exempel justitieministeriet (delegationen för språkärenden), diskrimineringsombudsmannen, Selkokeskus (Kehitysvammaliitto), LL-Center (FDUV), Institutet för de inhemska språken, finansministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, universiteten samt sådana organisationer och föreningar som arbetar med personer som har behov av lätt språk.



1.2 Arbetet med lätt språk bör garanteras tillräckliga resurser

Resurserna för dem som arbetar med lätt språk bör utökas. Offentliga aktörer, som ministerier, ämbetsverk och välfärdsområden bör anställa flera språkvårdare och andra språkproffs som har specialkunskap om lätt språk och klarspråk. Det här gäller också organisationer och företag. Det bör erbjudas fortbildning om lätt språk till personer som arbetar professionellt med kommunikation och språk.

Selkokeskus och LL-Center behöver få förstärkta resurser, så att centren har möjlighet att utveckla det lätta språket på finska och svenska och verka i sitt expertuppdrag. De båda centren koordinerar också verksamheten kring lätt språk i Finland och erbjuder stöd och rådgivning till andra instanser som kommunicerar och publicerar på lätt språk. Koordineringsuppdraget bidrar till att minska mängden överlappande arbete mellan olika aktörer. Den nuvarande finansieringen räcker ändå inte till för att Selkokeskus och LL-Center ska kunna svara mot den ständigt ökande efterfrågan på expertkunnande inom lätt språk och den växande verksamheten.

Ökade resurser för lätt språk bör också riktas till alla åtgärder, material och program i Finland som stöder till exempel personers arbetsförmåga, integration, rehabilitering och förmåga att klara av sin vardag. De personer som behöver lätt språk bör också få vara med och testa de lättlästa materialen i högre grad än nu.

För att användningen av lätt språk ska etableras krävs också en satsning på klarspråk, alltså tydligt och begripligt myndighetsspråk. För verksamheten kring lätt språk är det viktigt att Institutet för de inhemska språken i egenskap av landets högsta språkmyndighet har tillräckliga resurser för att främja klarspråk.

Resurserna för medier på lätt språk bör tryggas för att alla i Finland ska ha jämlika möjligheter att få information om aktuella frågor, händelser och förändringar.

Centrala aktörer för att det här målet ska kunna förverkligas är till exempel Selkokeskus (Kehitysvammaliitto), LL-Center (FDUV), Institutet för de inhemska språken, social- och hälsovårdsministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, finansministeriet, Utbildningsstyrelsen, YLE Uutiset selkosuomeksi, YLE Nyheter på lätt svenska, de lättlästa nyhetstidningarna Selkosanommat och Lätta bladet och tidskriften Leija, organisationer som arbetar med integration och intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning eller äldre.



1.3 Lätt språk bör bli en del av samhällets offentliga kommunikation

Lätt språk och lättläst bör vara en självklar del av myndigheters och andra offentliga aktörers kommunikation. I offentlig kommunikation bör lätt språk användas och främjas parallellt med klarspråk. Lätt språk bör ingå i olika aktörers kommunikationsplaner. Informationen på lätt språk ska vara lätt att hitta för den som behöver den. I digitala tjänster skall det gå lätt att hitta det lättlästa innehållet.

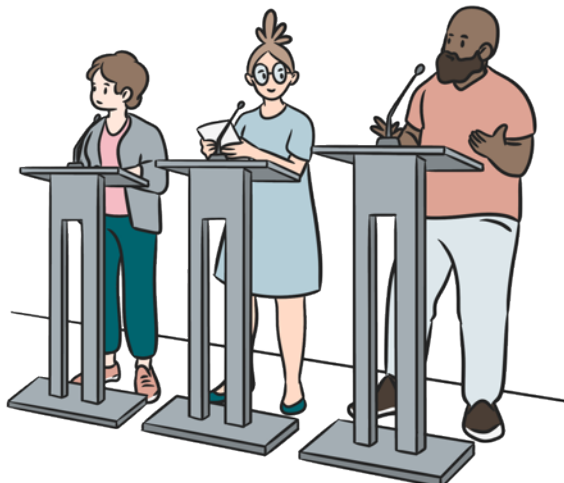
Myndigheter ska använda lätt språk i sin kommunikation i följande situationer:

- Då informationen är riktad till alla människor i Finland.
- Då informationen är riktad till personer som behöver lätt språk.
- Då informationen finns i en digital tjänst som är riktad till alla och som inte går att få tillgång till på något annat sätt.

Särskilt aktuellt är det att få in lätt språk i välfärdsområdenas verksamhet och tjänster. För att detta skall vara möjligt borde kunskap om lätt språk ingå i utbildningen för social- och hälsovårdspersonal. Välfärdsområdena borde ha en utnämnd person som har ansvar för tillgänglighet och lätt språk. Lätt språk borde också tas i beaktande i undantagskommunikation och kriskommunikation.

För att lätt språk ska bli en del av den offentliga kommunikationen krävs att myndigheterna har tillräckliga kunskaper om lätt språk och att det här kunnandet ingår i myndigheternas fortbildningsplaner.

Centrala aktörer för att det här målet ska kunna förverkligas är till exempel välfärdsområdena, kommunernas och statens myndigheter, kommunikationsministeriet, Digitaliseringsbyrån, Regionförvaltningsverket i Södra Finland, Institutet för de inhemska språken, Selkokeskus (Kehitysvammaliitto) och LL-Center (FDUV).



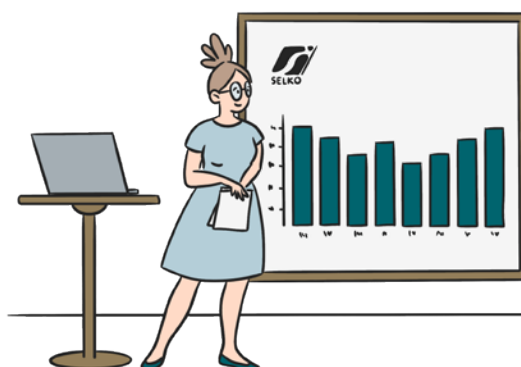
1.4 Sakkunskapen om lätt språk bör stärkas i Finland

Det behövs mera forskning om och undervisning i lätt språk vid yrkeshögskolor och universitet. Det behövs forskning till exempel kring vilka kostnadseffekter lätt språk kan ha och om vilken nytta av lätt språk är, till exempel inom social- och hälsovårdsbranschen. Det är viktigt med mångdisciplinär forskning. Det är viktigt att man involverar de personer som använder och behöver lätt språk i forskningen och att deras erfarenheter beaktas. Det finns planer på en professur i lätt språk vid Helsingfors universitet, och en sådan skulle vara viktig för forskningen.

Lätt språk finns med i några grundutbildningar inom social- och hälsovården. Det borde ändå fås med mera systematiskt i yrkesläroanstalternas och yrkeshögskolornas läroplan och examensgrunder för alla utbildningar till yrken där de anställda bör kunna använda lätt språk. Inom yrkesutbildningen behövs lätt språk också som ett verktyg i undervisningen, eftersom många studerande behöver lätt språk som stöd för inläringen. Det borde göras en utredning om undervisningen i lätt språk och användningen av lätt språk som ett verktyg i undervisningen, så att det skulle finnas information om vilka behov som finns inom olika branscher och läroinrättningar. Samtidigt bör man se till att lärare inom olika ämnesområden erbjuds utbildning i lätt språk i sin grundutbildning eller fortbildning.

Selkokeskus och LL-Centers stöd till utomstående experter på lätt språk behöver utvecklas och utvidgas så att också nya experter kan få stöd via centren. Centren har goda kontakter till personer som behöver lätt språk, till olika aktörer som publicerar material på lätt språk och till forskare i lätt språk. Tack vare det här kan centren stöda utomstående experter på ett mångsidigt och effektivt sätt. Som små aktörer inom organisationssektorn har centren inte resurser att ansvara för en omfattande utbildningsverksamhet i Finland, men de kan erbjuda stöd genom ett expertnätverk för personer som arbetar professionellt med lätt språk. Selkokeskus och LL-Center kan också vara med och definiera vilket kunnande som krävs av en expert på lätt språk, och erbjuda experterna fortbildning.

Centrala aktörer för att det här målet ska kunna förverkligas är till exempel undervisnings- och kulturministeriet, Utbildningsstyrelsen, universiteten och högskolorna, yrkesskolorna, samkommuner för utbildning, Selkokeskus (Kehitysvammaliitto), LL-Center (FDUV), Äidinkielenopettajain liitto, Ammatilliset opettajat ry. Suomenopettajat ry. och motsvarande svenskspråkiga föreningar och förbund, olika organisationer och föreningar som arbetar med personer som behöver lätt språk.



1.5 Utgivningen av olika former av material på lätt språk bör främjas och utökas

Det finns ett stort behov av olika slags material på lätt språk och därför bör utgivningen främjas och utökas. I skolorna finns ett behov av material på lätt språk som lämpar sig för differentiering av undervisningen. Material av det här slaget finns det ännu väldigt lite av i Finland. Material på lätt språk behövs också på de högre utbildningsstadierna och i arbetslivet för att personer som behöver lätt språk ska kunna studera och komma ut i arbetslivet.

Allt flera unga och vuxna behöver lättläst skönlitteratur för att kunna upprätthålla sin läsförmåga och ha läsning som intresse. För att det ska finnas ett bredare utbud av och en god tillgång på lättläst litteratur behöver också de stora bokförlagen börja ge ut lättläst litteratur. En lägre momsclass för lättläst litteratur kunde stöda läskunnigheten i landet. Personer som behöver lätt språk ska också beaktas i alla åtgärder som siktar på att stöda läsningen, till exempel i det kulturpolitiska programmet som nämns i regeringsprogrammet. Den lättlästa litteraturen behöver också stöd av organisationer som främjar litteratur.

Myndigheterna har under de senaste åren börjat producera mera material på lätt språk, särskilt i sin kriskommunikation. Myndigheterna bör bli bättre på att producera lättläst material som håller en jämn kvalitet och tjänsterna på lätt språk ska finnas i flera kanaler. Det är viktigt att material på lätt språk publiceras kontinuerligt så att de som behöver det kan lita på att materialen och informationen finns att få.

Kommersiella medier har börjat visa intresse för lätt språk, bland annat har det grundats en lättläst lokaltidning. Läsare som har flyttat till Finland ses som en ny och viktig målgrupp som kan ha nytta av nyheter och aktuell information på lätt språk. Den marknadsmässiga produktionen av material på lätt språk är ändå tills vidare liten i Finland, och når bara en del av dem som har ett behov av lätt språk. När kunskapen om lätt språk och antalet professionella som producerar material ökar, utvecklas också det kommersiella medieutbudet på lätt språk. Det är ändå viktigt att se till att också kommersiella aktörer producerar ett högklassigt material som uppfyller kriterierna för lätt språk, så att alla som inte kan ta till sig medier på allmänspråk får innehåll av god kvalitet.

Centrala aktörer för att det här målet ska kunna förverkligas är till exempel undervisnings- och kulturministeriet, Regionförvaltningsverket i Södra Finland, Utbildningsstyrelsen (läroplanerna), läroinrättningarna, FPA, Institutet för hälsa och välfärd samt andra myndigheter som redan nu producerar material på lätt språk, Finlands facklitterära författare rf, Suomen kirjailijaliitto, Läscentrum, Finlands svenska författareförening, Selkokeskus (Kehitysvammaliitto) och LL-Center (FDUV), bokförlagen, Finlands förlagsförening, Kirjakauppaliitto.



2. Verkställande av handlingsprogrammet för lätt språk

Handlingsprogrammet för lätt språk har utformats av den nationella delegationen för lätt språk (Selkokielen neuvottelukunta). Delegationens verksamhet koordineras av Selkokeskus som verkar i anknytning till Kehitysvammaliitto. År 2023 ingår 63 olika aktörer i delegationen. I delegationen ingår representanter för statliga myndigheter, kommuner och välfärdsområden, organisationer, universitet, yrkeshögskolor, läroinrättningar, forskningscentraler och medier.

Delegationens mål är att förbättra ställningen för personer som behöver lätt språk och att öka användningen av lätt språk i Finland. Delegationen följer också med utvecklingen av lätt språk, tar initiativ till och lägger fram förslag på hur man kunde främja lätt språk och förmedlar information om lätt språk och publikationer på lätt språk.

Referensgruppen för lätt språk arbetar med att främja lätt svenska i Finland. Referensgruppen koordineras av LL-Center som verkar i anknytning till FDUV.

Selkokeskus och LL-Center följer med hur handlingsprogrammet förverkligas. Inom delegationen för lätt språk bildas uppföljningsgrupper som samlas en gång under verksamhetsperioden och som samlar in information om hur de olika målsättningarna förverkligas.

Handlingsprogrammet för lätt språk för åren 2024–2026 godkändes vid delegationens möte den 13.9.2023. Handlingsprogrammet finns på Selkokeskus webbplats och kan laddas ner därifrån. Selkokeskus ansvarar för att informera om handlingsprogrammet.

3. Verksamheten och aktörerna kring lätt språk i Finland

Det är många olika instanser som arbetar med lätt språk i Finland. En del har etablerad verksamhet, andra mera sporadisk eller småskalig verksamhet. I bilden nedan finns exempel på en del aktörer och instanser uppräknade. Dessa är organisationer som producerar, främjar eller finansierar verksamhet på lätt språk i Finland.



Bild: Heidi Ahlström